

УДК: 343.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.4.2>

ОСОБА КОЛАБОРАНТА: ТЕНДЕНЦІЇ, ВИЯВЛЕНІ НА ТРЕТІЙ РІК ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

Геркула Н.М.,
*аспірантка кафедри кримінально-правової політики
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

Геркула Н.М. Особа колаборанта: тенденції, виявлені на третій рік повномасштабного вторгнення.

У статті здійснено всебічний кримінологічний аналіз особистості колаборанта з урахуванням соціально-демографічних, кримінально-правових та морально-психологічних характеристик. Дослідження ґрунтується на поєднанні статистичних даних, матеріалів судової практики та напрацювань сучасної наукової літератури, що дозволило створити комплексне уявлення про типологічні риси осіб, які вчиняли колабораційну діяльність.

Метою роботи стало виявлення кількісних і якісних параметрів особистості колаборанта та встановлення закономірностей, що впливають на формування готовності до співпраці з державою-агресором. Для досягнення поставленої мети проведено комплексний, системний аналіз статистики Офісу Генерального прокурора України за період з початку повномасштабного вторгнення рф до грудня 2024 року включно.

Емпіричну основу дослідження склало також вибіркове вивчення 117 судових вироків у кримінальних провадженнях за звинуваченням у колабораційній діяльності. Такий підхід надав змогу детально дослідити не лише правову кваліфікацію діянь, а й особистісні та соціальні характеристики: сімейний стан, особливості шлюбних та родинних відносин, місце проживання та соціальне оточення.

Результати аналізу засвідчили наявність виразних закономірностей у формуванні особи колаборанта. Виявлено гендерні та вікові тенденції, рівень освіти, професійна зайнятість, наявність або відсутність судимості, характер попереднього соціального досвіду, а також мотиваційні установки, світоглядні орієнтації та ставлення до державності. Окрему увагу приділено формам і способам вчинення колабораційної діяльності.

Встановлено, що формування особистості колаборанта є наслідком стійких соціально-психологічних механізмів, які зумовлюють лояльність до співпраці з окупаційними структурами. Це підкреслює необхідність створення не менш стійких та комплексних профілактичних інструментів, здатних запобігати виникненню таких рис або мінімізувати їхній вплив.

У підсумку сформовано узагальнений кримінологічний портрет колаборанта, наведено його визначення та окреслено найбільш типові риси. Отримані результати мають прикладне значення для розроблення превентивних заходів, оскільки дозволяють враховувати вихідні соціальні та психологічні характеристики потенційних правопорушників і спрямовувати профілактичну роботу на недопущення формування схильності до колабораціонізму.

Ключові слова: злочинність, особа злочинця, колабораційна діяльність, колаборант, особа колаборанта, держава-агресор, риси колаборанта, колабораціонізм.

Herkula N.M. Collaborator: trends identified in the third year of a full-scale intrusion.

The article provides a comprehensive criminological analysis of the personality of a collaborator, taking into account socio-demographic, criminal-legal, and moral-psychological characteristics. The study is based on a combination of statistical data, materials from judicial practice, and contemporary scientific literature, which has made it possible to create a comprehensive picture of the typological features of individuals who engaged in collaboration.

The aim of the work was to identify the quantitative and qualitative parameters of the collaborator's personality and to establish the patterns that influence the formation of readiness to cooperate with the

aggressor state. To achieve this goal, a comprehensive, systematic analysis of statistics from the Office of the Prosecutor General of Ukraine was conducted for the period from the beginning of the full-scale invasion of the Russian Federation to December 2024 inclusive.

The empirical basis of the study also included a selective study of 117 court verdicts in criminal proceedings on charges of collaboration. This approach made it possible to examine in detail not only the legal classification of the acts, but also personal and social characteristics: marital status, characteristics of marital and family relationships, place of residence, and social environment.

The results of the analysis revealed clear patterns in the formation of the collaborator's personality. Gender and age trends, level of education, professional employment, presence or absence of a criminal record, nature of previous social experience, as well as motivational attitudes, worldview orientations, and attitudes toward statehood were identified. Special attention was paid to the forms and methods of collaboration.

It was established that the formation of the collaborator's personality is the result of stable socio-psychological mechanisms that determine loyalty to cooperation with the occupying structures. This emphasizes the need to create equally stable and comprehensive preventive tools capable of preventing the emergence of such traits or minimizing their impact.

As a result, a generalized criminological portrait of a collaborator has been formed, its definition has been given, and the most typical features have been outlined. The results obtained are of practical importance for the development of preventive measures, as they allow for the initial social and psychological characteristics of potential offenders to be taken into account and preventive work to be directed towards preventing the formation of a tendency towards collaborationism.

Key words: crime, criminal personality, collaborative activity, collaborator, collaborator's personality, aggressor state, features of a collaborator, collaboration.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження кримінологічного портрету колаборанта зумовлена необхідністю розробки дієвих інструментів запобігання та протидії колабораційній діяльності в умовах повномасштабного вторгнення та, сподіваємось, скорішої повоєнної реінтеграції майбутніх деокупованих територій. Незважаючи на високий рівень інтересу з боку науковців до явища колабораційної діяльності, стійкі та однакові погляди щодо виокремлених проблемних питань наразі перебувають на стадії формування. Обговоренню кримінологічної характеристики особи колаборанта, хоч вже й присвячено низку фахових публікацій, однак тема залишається дискусійною й досі.

Метою статті є дослідження статистичних даних та наявних підходів до кримінологічної характеристики особи колаборанта, їх аналіз та узагальнення особливих рис портрету колаборанта.

Стан опрацювання проблематики. Масив досліджень колабораційної діяльності динамічно та невинно поповнюється напрацюваннями науковців. Зокрема, глибинну розробку концепцій, поглядів та підходів у розумінні колабораційної діяльності здійснюють О.В. Зайцев, М.А. Рубашенко, І.В. Яковчук, Н.В. Шульженко, С.О. Харитонов, Є.О. Письменський, Р.О. Мовчан, І.Б. Медницький тощо. Водночас, найбільше публікацій науковців присвячено саме кримінально-правовій характеристиці колабораційної діяльності, на противагу -кримінологічна оцінка цього діяння переважно носить фрагментарний, а не комплексний та системний характер.

Виклад основного матеріалу. Еволюційний розвиток злочинності і зміна суспільних відносин змушує законодавця вводити нові склади злочинів, які раніше були не відомі кримінальному законодавству, щоб вчасно й ефективно протидіяти злочинним проявам і захищати соціальні інститути [1, с. 87]. Так криміналізація колабораційної діяльності стала рішучою відповіддю на загрози, пов'язані з повномасштабним вторгненням держави-агресора та окупацією території України. За роки перебування в площині кримінально-карних діянь колабораціонізм набув специфічних рис, а його виконавці – типових характеристик.

Дослідження особи колаборанта, що скоїла кримінальне правопорушення, є невід'ємною складовою кримінологічної характеристики будь-якого виду злочинності. Систематичне виявлення ідентичних або подібних рис в характеристиці осіб, що вчиняють однакові протиправні діяння, підсвічує закономірності у формуванні і розвитку цих рис, вказує на ті інститути суспільства, що уможливили чи, навіть, зумовили формуванні таких девіантних якостей. Водночас, слід пам'ятати, що портрет злочинця це абстрактна модель, узагальнений погляд на виявлені тенденції, а відтак і кожен окремий прояв протиправної поведінки має індивідуальні особливості, притаманні

єдиному суб'єкту. Отже, ідея розробки портрету колаборанта полягає у спробі віднайти найбільш типові ознаки суб'єктів правопорушення, згрупувати їх та синтезувати причини формування цих рис.

В.В. Голіна зазначає, що особа злочинця – це сукупність істотних і стійких соціальних властивостей і ознак, соціально значущих біопсихологічних особливостей індивіда, які, об'єктивно реалізуючись у конкретному вчиненому злочині, надають вчиненому діянню характер суспільної небезпечності, а винний в цьому особі – властивості суспільної небезпечності, у зв'язку з чим вона і притягається до відповідальності, передбаченої кримінальним законом [2, с. 37].

Досліджуючи корисливу насильницьку злочинність, Б.М. Головкін запропонував здійснювати аналіз кримінологічної характеристики особи шляхом пошуку відповідей на три послідовних питання: а) хто ці люди; б) як вони сприймають соціальну дійсність та ставляться до неї і в якій інтегративній властивості міститься їх криміногенна сутність; в) у яких формах кримінальної поведінки вони реалізують цю властивість і чому? На думку автора, відповіді на ці запитання мають дати взаємопов'язані та взаємозумовлені **соціально-демографічна, морально-психологічна та кримінально-правова характеристики** злочинця [3, с. 119]. Абстрагуючись від тематики корисливої насильницької злочинності, ми використаємо запропонований науковцем підхід до аналізу особи колаборанта, спробуємо дати відповіді на усі з вузлових питань та сформуємо соціальне типове для колаборанта.

Надалі викладення матеріалу ми здійснюватимемо з урахуванням такого тлумачення:

соціально-демографічна характеристика – як певний статус особи, який визначається її належністю до того чи іншого класу (соціального прошарку) і до групи із соціально-демографічною характеристикою (стать, вік, освіта, сімейний стан, службове становище, національна та професійна приналежність, рівень матеріального достатку тощо);

кримінально-правова характеристика – спрямованість і характер учиненого злочину, наявність судимості, вчинення злочину у складі організованої групи або злочинної організації, роль у злочинній організації тощо;

морально-психологічна характеристика – спрямованість особи, система ціннісних орієнтацій, моральні якості особи, її соціальні позиції та інтереси, основні потреби, ставлення до норм моралі, рівень правосвідомості, звички; основні психічні й психофізіологічні особливості; соціальна поведінка, взаємини в колективі, сім'ї, навчальному закладі, найближчому оточенні, а також зв'язки з антисуспільним елементом і самооцінка [4, с. 113].

Соціально-демографічні ознаки колаборанта.

В якості емпіричної бази було використано дані статистики, розміщеної на сайту Офісу Генерального Прокурора (далі – ОГП), та матеріали судової практики. Зокрема, за даними ОГП протягом 2022 року обліковано 3 851 кримінальне правопорушення за ст. 111-1 Кримінального кодексу України (далі – ККУ); протягом 2023 року – 2 320 кримінальних правопорушень за ст. 111-1 ККУ; протягом 2024 року – 2 420 кримінальних правопорушень за ст. 111-1 ККУ. З вказаної кількості облікованих кримінальних правопорушень вдалось виявити таку кількість осіб, що вчинили кримінальні правопорушення: у 2022 році – 726 осіб; у 2023 році – 1 169 осіб; у 2024 році – 819 осіб [5].

В цьому контексті вважаємо за необхідне зробити припущення, що така різниця у співвідношенні кількості виявлених осіб до кількості облікованих кримінальних правопорушень пов'язана із доволі високим рівнем латентності колабораційної діяльності, адже значна кількість осіб, що скоюють цей вид кримінального правопорушення, перебувають на тимчасово окупованій території або на території держави-агресора, що унеможливорює їх притягнення до кримінальної відповідальності.

Повертаючись до аналізу статистичних даних, зупинімося на аналізі гендерних показників. Так у 2022 році кількість жінок з числа виявлених осіб, що вчинили кримінальне правопорушення, становила 233 жінки (32%); у 2023 році – 549 жінок (~49%); у 2024 році – 355 жінки (~43%). Середній показник демонструє, що 41% від загальної кількості виявлених осіб, що вчинили колабораційну діяльність, є жінками, відтак щонайменше 59% кримінальних правопорушень, передбачених ст.111-1 ККУ скоюються чоловіками. Варто відмітити, що колабораційна діяльність характеризується доволі високим рівнем вчиненості жінками.

Вікові показники демонструють, що найбільша частка виявлених осіб скоюють кримінальне правопорушення у віці 40-54 роки: у 2022 році кількість таких осіб становила 298 осіб або 41%;

у 2023 році – 505 осіб або 43%; у 2024 році – 372 особи або 45%. Другою за чисельністю є група осіб у віці 29-39 років: у 2022 році їх частка становила 177 особи або 24,4%; у 2023 році – 291 особа або 24,8%; у 2024 році – 240 осіб або 29,3%. Найнижчий рівень схильності до скоєння колабораційної діяльності спостерігається серед молоді 18-28 років (у 2022 році – 49 осіб або 6,7%; у 2023 році – 81 особа або 6,9%; у 2024 році – 58 осіб або 7%). Зважаючи на наведені показники та результати обрахунків можна зробити висновок, що вікова тенденція колаборантів залишається сталою. Відповідь на питання щодо причин такої незначної чисельності осіб з числа молоді, які вчиняють колабораційну діяльність, на наш погляд, варто шукати в детермінантах колабораційної діяльності. Попередньо можемо зробити висновок, що ці показники пов'язані з поширеністю здебільшого проукраїнських поглядів серед громадян України у віці 18-28 років, а звідси й асоціювання себе саме з українською державою та її культурою, суспільством, цінностями. Крім того, однією з причин співпраці в державо-агресором може бути прагнення особи покращити своє матеріальне та/або професійне становище; в цей час молодь переважно зберігає здоровий ентузіазм та віру в здатність реалізувати амбіції в майбутньому. Звертаємо увагу, що наведені причини не є вичерпними та потребують окремої публікації.

Варто відмітити, що колабораційна діяльність вчиняється здебільшого особами, що здобули вищу освіту. Так у 2022 році кількість виявлених осіб, що вчинили кримінальне правопорушення, і мали при цьому вищу або фахову передвищу освіту становила 405 осіб або 55,7%; у 2023 році – 681 особа або 58,2%; у 2024 році – 458 осіб або 55,9%. На другому місці за поширеністю перебуває базова середня та профільна середня освіта: у 2022 році – 236 особи або 32,5%; у 2023 році – 330 осіб або 28,2%; у 2024 році – 263 особи або 32,1%. Решта осіб – ~12% (середній показник за період 2022 рік – 2024 рік) – здобували професійну (професійно-технічну освіту) [5].

З цього приводу вважаємо за необхідне погодитися з авторами публікації (Лисько Т.Д., Сенько А.В.) в частині того, що вчинення колабораційної діяльності вимагає наявності у особи відповідного досвіду в політичній, військовій, економічній сферах, тому під час вивчення вікових груп осіб, які займалися колабораційною діяльністю, було встановлено, що переважна більшість колаборантів – це вікова група 30–55 років (близько 80%) [7]. Отже слід зробити висновок, що відповідні професійні навички колаборантів зумовлюються наявністю релевантної у них освіти та досвіду роботи у такій сфері. Відтак, показники освітнього рівня та вікового цензу певним чином є закономірними в контексті скоєння колабораційної діяльності.

Характеристика залученості колаборантів до трудової діяльності свідчить, що доволі значна кількість таких осіб є працездатними, однак не працювали та не навчалися на момент скоєння кримінального правопорушення. Так у 2022 році з загальної кількості виявлених частка працездатних становила 349 осіб або 48%; у 2023 році – 569 осіб або 48,6%; у 2024 році – 599 осіб або 73%. З числа працездатних, що не працювали та не навчалися на момент скоєння кримінального правопорушення, близько 6,5% осіб перебували на обліку в центрі зайнятості, тобто мали офіційний статус безробітного. Орієнтовна кількість пенсіонерів з числа виявлених осіб, що вчинили кримінальне правопорушення протягом 2022-2024 років, може становити близько 14%. Однак звертаємо увагу, що в цій частині розрахунки є наближеними, оскільки здійснювались на підставі даних щодо кількості виявлених осіб, що вчинили колабораційну діяльність, у віці від 60 років. Застерігаємо про можливість похибки у цих розрахунках з огляду на те, що право на призначення пенсії за віком (з урахуванням набутого страхового стажу) може виникати у особи також у 63 або 65 років. Водночас на підставі вибіркового аналізу 117 вироків суду шляхом вільного доступу до ЄДРСР вдалось встановити, що близько 11% засуджених осіб на момент ухвалення вироку були пенсіонерами. Відтак, частка пенсіонерів у загальній кількості колаборантів становить близько 12,5%. Таким чином, ми можемо зробити висновок, що в середньому близько 30% осіб, що вчинили колабораційну діяльність, є залученими до трудової діяльності та/або навчаються. Це означає, що близько 70% осіб з тих чи інших причин не працюють та не навчаються, що ставить їх у становище соціального ризику. Зазвичай люди прагнуть вжити заходів з покращення свого матеріального становища. В умовах окупації співпраця з ворогом в одній з форм колабораційної діяльності насправді може сприйматися особами колаборантів не як протиправна поведінка, а як пристосування до нових реалій життя, як пошук «найкращого» способу реалізації себе та своїх здібностей.

Оцінка показників сімейно-шлюбні відносини засуджених осіб здійснювалася також на підставі вибіркового аналізу 117 вироків суду шляхом вільного доступу до ЄДРСР. У значній частці

досліджуваних вироків дані щодо шлюбу не зазначаються (близько 42%); у 28% випадків засуджені особи перебували у зареєстрованому шлюбі на момент ухвалення вироку; близько 25% осіб на момент ухвалення вироку були незаміжніми/неодруженими; у 5% засуджених осіб шлюб було розірвано.

За критерієм громадянства колабораційна кількість у абсолютній більшості випадків вчиняється громадянами України. Важливо враховувати, що конструкція ст. 111-1 ККУ передбачає, що окремі форми цього діяння можуть бути вчинені як громадянином України, так і іноземцем (чи особою без громадянства). Наразі відсоток осіб-колаборантів, що є не громадянами України, становить менше 0,1%.

Кримінально-правові ознаки колаборанта.

Станом на грудень 2024 року в Єдиному державному реєстрі судових рішень зареєстровано понад 2000 тисяч вироків у справах за статтею 111-1 КК України. З них за частиною 1 ст. 111-1 ККУ – 513 обвинувальних вироків суду, за частиною 2 ст. 111-1 ККУ – 320, за частиною 3 ст. 111-1 ККУ – 91, за частиною 4 ст. 111-1 ККУ – 148, за частиною 5 ст. 111-1 ККУ – 426, за частиною 6 ст. 111-1 ККУ – 33, за частиною 7 ст. 111-1 ККУ – 348.

З огляду на проведений аналіз видається, що найбільш поширеним є кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 111-1 ККУ (*публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України...*). Водночас, починаючи з кінця 2022 року збільшується кількість колабораційної діяльності у формі зайняття тих чи інших посад, що передбачено чч. 2, 5 та 7 ст. 111-1 ККУ, а це є наслідком, в тому числі, деокупації частини Херсонської та Харківської областей. З трьох форм так званого «посадового» колабораціонізму найпоширенішим є зайняття посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади.

Колабораційна діяльність характеризується одноосібним способом вчинення, зокрема, на підставі вибіркового аналізу 117 вироків суду шляхом вільного доступу до ЄДРСР та даних, розміщених на веб-порталі ОГП, вдалось встановити, що у 98,2% випадках обвинувачена особа є виконавцем кримінального правопорушення. Щодо випадків співучасті, то вдалось встановити, що протягом 2022 року з числа виявлених осіб, що вчинили колабораційну діяльність, діяли у співучасті 8 осіб або 0,5%; у 2023 – 31 особа або 2,6%; у 2024 – 20 або 2,4%; відтак середній показник протягом 2022-2024 років становить 1,8%.

При цьому найбільш поширеною формою співучасті у колабораційній діяльності є діяння, передбачене ч. 4 ст. 111-1 ККУ (т.зв. господарський/економічний колабораціонізм). Зокрема, за вирокі Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська від 01 жовтня 2024 року у справі № 201/11428/24 було увалено обвинувальний вирок щодо трьох осіб (організована група), які здійснювали господарську діяльність у взаємодії з державою-агресором у формі постачання продукції власного виробництва (інструментів металічної продукції, металообробні станки, абразивна продукція тощо) [8]. У аналогічний спосіб колабораційну діяльність вчиняли особи згідно вироків у справах № 639/6386/24, № 761/36129/24, № 761/27157/24, № 638/10433/24 тощо. Виявлені тенденції свідчать про наявність корисливих умислів обвинувачених осіб, що є корисним висновком для подальшого аналізу особи колаборанта в контексті морально-психологічної характеристики.

Щодо наявності судимості у обвинувачених осіб, то у 95% вироків рішення ухвалюються щодо осіб раніше не судимих; близько 4% обвинувачених осіб мають не зняту або не погашену судимість; щодо 1% осіб інформація про наявність/відсутність судимості не зазначалася. Таким чином, прямої кореляції наявної судимості зі схильністю до скоєння колабораційної діяльності не встановлено.

Морально-психологічні ознаки колаборанта.

Дослідження морально-психологічної характеристики колаборанта дає можливість сформулювати уявлення про внутрішній світ особи, зазирнути, так би мовити, у свідомість і зрозуміти суб'єктивну обумовленість колабораціонізму.

Для правильності оцінки слід враховувати низку принципових положень. По-перше, певна міра лояльності межи українського суспільства по відношенню до представників так званого «братського руського народу» обумовлена особливостями історичного та соціокультурного становлення нашої державності. Тривалий (хоч і вимушений) спільний контекст України та держави-агресора в результаті став інструментом маніпуляцій та зловживань з боку останньої, що має

вираження у постійному нагадуванні про «братність» та наполяганні на «єдності шляхів народів». По-друге, необхідно враховувати, що тривала окупація (як, наприклад, в Донецькій, Луганській, Запорізькій, Херсонській області) формує відповідну дійсність, в якій ідеологічні та пропагандистські навіювання, психологічний та фізичний тиск неодмінно призводять до примирення з реальністю. По-третє, колабораціонізм є закономірним наслідком окупації, а не вродженою рисою українців. При цьому остання з зазначених обставин, на нашу думку, є вирішальною.

Відходячи від наведеного переліку підстав формування лояльності до співпраці з державою-агресором, спробуємо виокремити та проаналізувати особливості моральні якості особи, її соціальні позиції та інтереси, основні потреби тощо.

Зокрема, Є.О. Письменський включає до обумовленості мотивів колаборантів схильність до постсовєцьких ідей під гаслами «російського світу» (політико-ідеологічне підґрунтя) та меркантильні (користолобство, прагнення, інколи оманливі, збагатитись) або низькі (марносластво, помста) [9, с. 39-42].

Також виокремлюють в якості домінуючих мотивів матеріальні потреби і бажання збагатитися, власні політичні міркування, прагнення до самовираження (Лисько Т.Д., Сенько А.В.) [7].

Як зазначає В. С. Ковальчук колаборанти наділені винахідливим складом розуму, комунікабельністю, здатністю справити враження, хитрістю, рішучістю, даром переконання, що дає посадовим особам можливість впливати на інших та зав'язувати досить тісні ділові відносини з незнайомими людьми, здатністю викликати до себе прихильне ставлення, планувати, продумувати всі деталі, працювати з інформацією та швидко реагувати на її зміну; адаптивністю, високим самоконтролем, самовладанням, терплячістю тощо [10, с. 82].

Окремо зауважуємо, що з вибіркового аналізу 117 вироків суду вдалось встановити, що обвинувачені особи здебільшого характеризуються позитивно або нейтрально за місцем проживання та/або роботи, поряд з цим зазначається про певну міру замкненості, небажання спілкуватися з сусідами/колегами по роботі. Можна припустити, що колаборанти характеризуються скритністю у міркуваннях та намірах.

Виявлена тенденція залученості колаборантів до трудової діяльності на тлі загальнонародського прагнення кращого для себе закономірно наштовхує на міркування про те, що однією з можливих суб'єктивних причин співпраці з ворогом є певна міра незадоволеності. Така незадоволеність може стосуватися перебування особи у відповідній соціальній ролі, розміру доходів та матеріального становища, кар'єрних досягнень, власної оцінки стану речей в економічній, політичній та правовій сферах держави тощо. Популістичні обіцянки держави-окупанта справляють враження у осіб, які перебувають на тимчасово окупованій території, про можливість стрімкого кар'єрного та/або матеріального зростання. Так чи інакше, узагальнена обумовленість співпраці виражається у прагненні колаборантів отримати для себе певні вигоди.

Висновки. На підставі проведеного комплексного дослідження даних щодо осіб, що вчинили кримінальні правопорушення, за 2022-2024 рік, судової практики та останніх публікацій відповідної тематики вдалося встановити найтипівіші риси колаборанта в умовах російсько-українського вторгнення: чоловік 40-54 років, з вищою або фаховою передвищою освітою, працездатний, однак не залучений до трудової діяльності і не навчається; раніше не судимий; у вчиненні протиправної поведінки діє одноосібно; за місцем проживання та/або перебування (за місцем роботи) характеризується позитивно або нейтрально, разом з тим є замкненим та нетовариським; амбітний, прагне покращити своє матеріальне становище та досягти успіху у кар'єрі; поділяє антиукраїнські погляди.

З позиції вольових та морально-психологічних характеристик типовий колаборант виявляє низький рівень стійкості до соціальних і політичних викликів, схильність до конформізму та підлаштування під сильнішу сторону. Йому властива готовність виправдовувати власну поведінку ідеями так званого «єдиного народу», прийняття наративів про «спільну історію та культуру», що активно поширюються російськими пропагандистськими медіа. У публічній чи міжособистісній комунікації він часто послуговується маніпулятивною риторикою, запозиченою з російських інформаційних джерел, схильний до використання стереотипів та кліше, що спрощують картину світу й виправдовують власну зраду; в його поведінці поєднуються прагматичні мотиви особистої вигоди з деформаціями моральних орієнтирів і внутрішньою готовністю погоджуватися з антиукраїнською ідеологією.

Таким чином, значення цього дослідження виходить за межі суто кримінологічного аналізу. Воно є корисним для юристів-практиків, соціологів, психологів, а також для органів місцевого

самоврядування, які працюють на деокупованих територіях і взаємодіють з населенням. Комплексне розуміння того, хто саме схильний до колабораційної діяльності та чому, є запорукою формування дієвих механізмів запобігання повторним проявам такої поведінки у майбутньому. Відтак, результати дослідження підтверджують, що колабораційна діяльність в Україні має певні типові соціально-демографічні та психологічні риси, проте не зводиться до одномірного пояснення. Її природа комплексна, поєднує індивідуальні мотиви та зовнішні умови, а отже вимагає комплексного підходу до протидії та запобігання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сметаніна Н.В. Наукові підходи до теорії злочинності у сучасній українській кримінології: монографія; за заг. ред. В.В. Голіни. Харків: Право, 2016. 192 с.
2. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник / за заг. ред. В.В. Голіни. Харків: Право, 2009. 288 с.
3. Корислива насильницька злочинність в Україні: феномен, детермінація, запобігання: монографія / Б.М. Головкін. Харків: Право, 2011. 440 с.
4. Кальман О.Г. Злочинність у сфері економіки України: теоретичні та прикладні проблеми попередження: дис. ... д-ра юрид. наук: спеціальність: 12.00.08. Харків, 2004. 430 с.
5. Статистична інформація Генеральної прокуратури України про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 28.06.2025).
6. Статистична інформація Генеральної прокуратури України про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-osib-yaki-vchinili-kriminalni-pravoporushennya-2> (дата звернення: 12.07.2025).
7. Лисько Т.Д., Сенько А.В. Особливості кримінологічної характеристики особи колаборанта. *Приватне та публічне право*. 2022. № 4. С. 93–98. URL: http://pp-law.in.ua/archive/4_2022/15.pdf (дата звернення: 12.07.2025).
8. Вирок Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська від 01 жовтня 2024 року у справі № 201/11428/24, № 1-кп/201/997/2024 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121987047> (дата звернення: 13.02.2025).
9. Письменський Є.О. Колабораціонізм як суспільно-політичне явище в Україні (кримінально-правові аспекти): наук. нарис. Сєверодонецьк, 2020. 121 с.
10. Ковальчук В.С. Про деякі детермінанти кримінально-процесуального характеру, що корелювали війну Російської Федерації проти України. *Вісник Пенітенціарної Асоціації України*. 2022. С. 79–84.